



אורייתנות בריאותית בנוגע למגפת הקורונה: מידע על המגפה והדאגה מפניה

נורה עבדל-רחמן¹ מיכל לרון¹
אורנה בראון-אפל² דיאן לוין-זמיר^{3,2}

¹ מכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל

² אוניברסיטת חיפה

³ שירותי בריאות כללית

עריכת לשון: יונת הורן
עיצוב גרפי: אפרת ספיקר

עורכת ראשית: רויטל אביב מתוק

המחקר מומן בסיוע משרד הבריאות

מכון מאירס ג'וינט ברוקדייל

ת"ד 3886 ירושלים 9103702

טלפון: 02-6557400

brook@jdc.org | brookdale.jdc.org.il

ירושלים | טבת תשפ"ד | דצמבר 2023

תקציר

רקע

מגפת הקורונה המחישה כיצד התפשטות מהירה של תחלואה (פנדמיה) ושל מידע שחלקו נכון וחלקו שגוי (אינפודמיה) מעוררת בלבול וחוסר ודאות בנוגע לשאלה מהי התנהגות הבריאות המתאימה. במצב כזה גוברים מידת החשיבות של האוריינות הבריאותית והצורך לשפר אותה באוכלוסייה הכללית, ובייחוד באוכלוסיות המצויות בסיכון כדי להכין אותן למצבי חירום שעלולים להתרחש בעתיד. אוריינות זו פירושה כלל הידע והכישורים האישיים המאפשרים לפרט למצוא מידע, להבין אותו, להעריך אותו ולהשתמש בו ובשירותי בריאות כדי לשפר את הבריאות והרווחה האישית של הפרט ושל סביבתו ולשמור עליהן.

מטרות

1. לאמוד את התפלגות ארבעת הממדים של האוריינות הבריאותית בנוגע למגפת הקורונה – למצוא מידע, להבין אותו, להעריך את אמינותו ולבסס החלטות על פיו
2. לבחון את הקשר בין מאפייני רקע סוציו-דמוגרפיים ובריאותיים לאוריינות בריאותית בנוגע לקורונה
3. לבחון את הקשר בין מאפייני רקע סוציו-דמוגרפיים ובריאותיים לדאגה מפני המגפה

שיטה

מחקר זה הוא חלק ממחקר אירופי בין-לאומי, ואיסוף הנתונים עבורו התנהל במכון מאירס-ג'וינט-ברוקדייל במחצית השנייה של דצמבר 2020. לצורך המחקר נערך סקר שהשתתפו בו 1,315 יהודים וערבים. ליהודים נשלח שאלון אינטרנטי למילוי עצמי בעברית, ולערבים נערכו ראיונות טלפוניים בערבית. בתום איסוף הנתונים שוקלל המדגם כדי להתאים אותו לאוכלוסייה לפי ההתפלגות הצולבת בין-המשתנים מגדר, גיל, דת, מחוז היישוב שהם מתגוררים בו ומידת הפריפריאליות של יישוב זה, על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. המשתנה 'השכלה' לא שוקלל במדגם זה בשל שיקולים סטטיסטיים, לכן נמצא תת ייצוג של מבוגרים בעלי השכלה נמוכה. הקשר הדו-משתני נבדק באמצעות מבחן χ^2 והקשר הרב-משתני נבדק באמצעות רגרסיה לוגיסטית.

ממצאים

ממצאי המחקר עולה כי אחד מכל שלושה מן המשתתפים דיווח על קושי להעריך את אמינות המידע על דרכי ההתגוננות מפני נגיף הקורונה, כלומר שיעור משתתפי המחקר שדיווחו על הקושי שצוין לעיל עומד על 35%. זהו השיעור הגבוה ביותר שנמצא בארבעת הממדים של האוריינות הבריאותית שנבדקו. רק 9% ממשתתפי המחקר דיווחו על קושי למצוא מידע כיצד להגן על עצמם מפני הידבקות בנגיף, 10% דיווחו על קושי להבין את המידע הזה ו-24% דיווחו על קושי לקבל החלטות על פיו.

עוד נמצא במחקר שהסיכוי לדווח על רמה נמוכה של אוריינות בריאותית בנוגע למגפת הקורונה היה גבוה יותר בקרב האוכלוסיות האלה:

- יהודים לא חרדים (OR=2.0) לעומת ערבים
- אנשים ממעמד כלכלי נמוך (OR=1.7) לעומת אנשים ממעמד כלכלי בינוני-גבוה
- אלו שהעריכו את מעמדם החברתי כנמוך-בינוני (דירוג 1-5) (OR=2.0) או כגבוה (דירוג 6-7) (OR=1.5) לעומת אלו שהעריכו את מעמדם החברתי כגבוה מאוד (דירוג 8-10)

נוסף על כך נמצא במחקר שהסיכוי לדווח על דאגה מפני המגפה גבוה יותר בקרב האוכלוסיות האלה:

- אלו שדיווחו על רמה נמוכה של אוריינות בריאותית בנוגע למגפת הקורונה (OR=1.5) לעומת אלו שדיווחו על רמה בינונית-גבוהה של אוריינות בריאותית בנוגע למגפת הקורונה
- נשים (OR=1.4) לעומת גברים
- מבוגרים בני 45+ (OR=1.3) לעומת צעירים מהם
- יהודים לא חרדים (OR=3.3) לעומת ערבים וחרדים
- אנשים ממעמד כלכלי נמוך (OR=1.6) לעומת אנשים ממעמד כלכלי בינוני-גבוה

סיכום והמלצות

הלמידה על ההבדלים ברמות האוריינות הבריאותית לפי מאפייני רקע בזמן מגפות, כגון מגפת הקורונה, תאפשר היערכות מקדימה לאתגרים עתידיים דומים, והתמקדות בקבוצות אוכלוסייה הזקוקות לתיווך בגישה למידע, בהבנתו, בהערכת אמינותו, ובשימוש בו. לשם כך מומלץ שמקבלי החלטות ינקטו בצעדים האלה:

- הגברת היכולת של הציבור להבדיל בין מידע אמין למידע כזב
- התאמת התוכן וההמלצות שמפרסמים הגופים הרשמיים לאוכלוסיות בסיכון – כמו אנשים ממעמד חברתי-כלכלי נמוך – וייתכן שצריך להשקיע משאבים נוספים שמתאמים לאוכלוסיות אלו כדי להקל עליהן ליישם את ההנחיות
- עריכת מחקרים בעתיד שיאששו את הממצא על אודות ההבדלים בין יהודים לערבים בכל הנוגע לרמת האוריינות הבריאותית. לשם כך יש להוסיף שאלות ידע שבוחנות את היכולת של שתי קבוצות האוכלוסייה הללו לברור מידע ולבסס החלטות לפיו כדי להגן על עצמן ועל הסובבים אותן מפני הידבקות במגפה

תוכן עניינים

1	1. מבוא
2	2. מטרת המחקר
3	3. שיטת המחקר
3	3.1 אוכלוסיית המחקר
3	3.2 כלי המחקר
4	3.3 ניתוח הנתונים
5	3.4 אתיקה
5	4. ממצאים
5	4.1 המאפיינים הסוציו-דמוגרפיים של משתתפי המחקר ומצב בריאותם
8	4.2 ארבעת הממדים של אוריינות בריאותית בנוגע למגפת הקורונה
8	4.3 הקשר בין משתני רקע ומשתנים סוציו-דמוגרפיים ובריאותיים ובין אוריינות בריאותית בנוגע למגפת הקורונה
11	4.4 הקשר בין משתני רקע ואוריינות בריאותית בנוגע למגפת הקורונה ולדאגה מפניה
14	5. מגבלות המחקר
15	6. סיכום, דיון והמלצות
15	6.1 סיכום
16	6.2 דיון
18	6.3 המלצות
20	עוד פרסומים של המכון בנושא
21	מקורות
24	נספח

רשימת לוחות

6	לוח 1: מאפיינים סוציו-דמוגרפיים של המשיבים
7	לוח 2: מאפייני בריאות של משתתפי המחקר והתנהגויות בריאות
10	לוח 3: הקשר בין משתנים סוציו-דמוגרפיים לרמה נמוכה של אוריינות בריאותית בנוגע למגפת הקורונה, רגרסיה לוגיסטית
13	לוח 4: הקשר בין משתנים סוציו-דמוגרפיים ואוריינות בריאותית בנוגע למגפת הקורונה לדאגה מפני המגפה, רגרסיה לוגיסטית

רשימת לוחות בנספח

- 24 לוח א-1: שאלות בנוגע למגפת הקורונה בשאלון הסקר
- 25 לוח א-2: הקשר בין משתנים סוציו-דמוגרפיים והקושי להעריך אם המידע על אודות מגפת הקורונה אמין
- 26 לוח א-3: בדיקת רגישות לקשר בין אוריינות בריאותית בנוגע למגפת הקורונה לדאגה מפניה והקשר בין משתנים סוציו-דמוגרפיים לרמה נמוכה של אוריינות בריאותית בנוגע למגפת הקורונה, רגרסיה לוגיסטית

רשימת תרשימים

- 2 תרשים 1: מטרות והשערות המחקר
- 4 תרשים 2: ארבעת הממדים של אוריינות בריאותית בנוגע למגפת הקורונה
- 8 תרשים 3: התפלגות ארבעת הממדים של האוריינות הבריאותית בנוגע למגפת הקורונה
- 9 תרשים 4: הקשר בין משתנים דמוגרפיים לאוריינות בריאותית בנוגע למגפת הקורונה
- 10 תרשים 5: הקשר בין מעמד חברתי-כלכלי לאוריינות בריאותית בנוגע למגפת הקורונה
- 12 תרשים 6: הקשר בין משתנים סוציו-דמוגרפיים ואוריינות בנוגע למגפת הקורונה לדאגה מפני המגפה
- 12 תרשים 7: הקשר בין מעמד חברתי-כלכלי לדאגה מפני המגפה
- 13 תרשים 8: הקשר בין מצב הבריאות ושימוש בשירותי בריאות לדאגה מפני המגפה
- 16 תרשים 9: סיכום הקשרים בין משתני המחקר